

Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî'nin Kur'an ve Hadis Çalışmalarına Katkısı¹

The Contributions of al-Imam Ahmad Abdurrahman al-Banna es- Saati to the Qur'an and Hadith Works

(Yazar: Nunun Zainun bnt. Ahmad Hidayet)

Çev. Recep BİLGİN

ORCID: 0000-0002-2858-3039

Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, recepbilgin69@hotmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 06.03.2020 Düzeltme/Revised: 29.04.2020 Kabul/Accepted: 08.05.2020

Çeviri Makalesi / Translation Article

Atıf / Cite as: Hidayet, A. (2020). İmam Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî'nin Kur'an ve Hadis Çalışmalarına Katkısı. Antakiyat, Çeviren: Recep Bilgin, 3 (1), 133-146

Öz:

Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî (1882-1958), uyanış asrı olarak tavsif edilen h. XIV. asırda Mısır'da yaşamış, hayatını hadis çalışmalarına vakfetmiş, aynı zamanda yaşadığı asra ve Müslümanların problemlerine vâkıf olmuş üretken bir âlimdir. Hadis alanında başta el-Fethu'r-Rabbânî li-Tertîbi Müsnedi'l-İmam Ahmet b. Hanbel eş-Şeybânî olmak üzere birçok eser telif etmiştir. Ayrıca hadis bulmayı kolaylaştırmak amacıyla Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inin hadislerini tematik bölümlere ayırarak düzenlemiştir. Araştırmamızda es-Sââtî'nin biyografisi, Kur'an ve hadis ilimleri alanına katkıları değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: es-Sââtî, Hadis, Ahmet b. Hanbel, Müsned, el-Fethu'r-Rabbânî.

Abstract:

Ahmad b. Abdurrahman al Banna as-Saati (1882-1958) is a prolific scholar who lived in Egypt in the XIV century, devoted his life to hadith studies, and also devoted to the problems of Muslims in the century he lived in. Many works, including al-Fathu'r-rabbani li-tertibi Musnad Imam Ahmad Bin Hambal al-Shaybani, have been copyrighted in the Hadith field. Moreover, in order to facilitate finding hadiths, he organized the hadiths of Ahmed b. Hambal by dividing them into thematic sections. In our research, the contributions of as-Saati's biography, Quran and Hadith Sciences will be evaluated.

Key Words: Saati, Hadith, Ahmad bin Hanbal, Musnad, al-Fathu'r-Rabbani.

¹ Bu çalışma; Nunun Zainun bnt. Ahmed Hidâyet'in (email: zainun.nunun@yahoo.com) مساهمات الإمام أحمد عبد الرحمن البنا الساعاتي في الدراسات القرآنية والحديث النبوي (Kalimah, 12/2 (2014), 353-388, Endonezya) isimli makalesinden özet olarak tercüme ve bazı eklemelerle üretilmiştir.

Bu araştırma sürecinde TR Dizin 2020 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

GİRİŞ

Hiz. Peygamber'in hadisleri, Allah'ın insanlar için din olarak razı olduđu² İslâm'da yüksek bir mevkie sahiptir. Hiz. Peygamber'in hayatı ise ilâhî hükümlerin, veryüzünde tatbikinin bir örneğidir. Sahabe, onun bu konumunu çok iyi anlamış, sözlerini ve günlük hayatındaki uygulamalarının bilgisini kendilerinden sonra gelen nesle tebliğ ve rivayet ederek korumaya çalışmış, bunu yaparken Kur'an'ı muhafaza etmelerinin yanında sünneti de muhafaza etmişlerdir. Aynı şekilde sahabeden sonra gelen tâbiîn, tebeu't-tâbiîn ve daha sonra gelen nesiller de dinin iki asıl kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'in ezberlenmesine, anlaşılmasına, tebliğ ve tedvin edilmesine hassasiyet göstermişlerdir. Hadis-i nebevîye verilen bu önem neticesinde, hususi bir ilim dalı ve ondan da birçok alt ilim dalları ortaya çıkmıştır. İslâm ümmeti içerisinde malını, nefsinin ve hayatını, sünnet-i nebevîyi muhafaza etmek amacıyla feda eden birilerinin olmadığı herhangi bir zaman dilimi yoktur. Uyanış asrı olarak tavsif ettiğimiz h. XIV. asırda da hayatını hadis çalışmalarına vakfetmiş, aynı zamanda yaşadığı asra ve Müslümanların problemlerine son derece vâkıf olan Sââtî künyesiyle meşhur âlimlerden birisi de Mısırlı Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî'dir. Bu kıymetli âlimin hadis ilimleri ile ilgili birçok çalışması bulunmaktadır. Bu makale onun şahsiyeti, hadis ve Kur'an ilimlerine katkısı ve bazı fikirlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî'nin Hayatı

Şeyh muhaddis ve allâme Ebü'l-Abbas ve Ebü'l-Hasan Ahmet b. Abdurrahman el-Bennâ eş-Şâfiî es-Sââtî isim ve künyesiyle meşhurdur. Ahmet b. Abdurrahman el-Bennâ eş-Şâfiî 1300/1882 yılında Mısır'da Nil nehri kıyısındaki Şimşîre (Şemşire) köyünde doğdu.³ İsminin "Ahmet" olması, annesinin "bir oğlun olacak, adını Ahmet koy ve onu Kur'an-ı Kerîm hıfzına teşvik et" diyen birini rüyasında görmesiyle gerçekleşmiştir.⁴ Onun es-sââtî olarak anılması, saat satışı ve tamiri ile uğraşması sebebiyledir. Bu mesleği, köyünde ilkokulu bitirdikten sonra icra etmeye başlamış, kendisini ilmî çalışmalar ve müzakerelerden alıkoymayacağını düşündüğü için iştiğal etmeyi özellikle tercih etmiş ve İskenderiye'de eğitimine devam ederken meslekte söz sahibi olmuştur.⁵ Ahmet es-Sââtî aynı şekilde el-Benna lakabını da almış ve bu

² el-Mâide 5/3.

³ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ eş-Şâb ilâ Ebîhi* (Kahire: Dârü'l-fikri'l-İslâmî, ts.), 14. Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî'nin doğum tarihinin 1884 yılı olduğunu söyleyenler de vardır. Bk. İsmail Hakkı Ünal, "Ahmed b. Abdurrahman Sââtî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/326-327.

⁴ Yusuf Maraşlı, *Nesrû'l-cevâhir ve'd-dürer fî ulemâi'l-karni'r-râbi aşere ve bezîlihî ikdü'l-cevher fî ulemâi'l-evvel mine'l-karni'l-hâmisi aşere* (Beyrut: Dârü'l-ma'rife, ts.), 1/136; Hayrüddin Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dârü'l-ilm li'l-melâyîn, 2002), 1/148.

⁵ Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî fî tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, 2. baskı (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1400/1979), 14/233.

lakap, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın kurucusu olan en büyük oğlu Hasan el-Benna (v. 1949) ve küçük oğlu Cemal el-Benna (v. 2013) için de kullanılmıştır. es-ââtî'nin en küçük oğlu Cemâl, "benna" lakabının aile büyüklerinden kalma bir miras olduğunu ve muhtemelen dedelerinden birinin inşaat ile meşgul olması dolayısıyla bu lakap ile anıldığını ifade eder.⁶

İlim Yolculuğu

es-Sââtî öğrenimine köyü Şimşira'da, Muhammed Ebû Rufâî'nin yanında henüz dört yaşında (1886) iken başladı. İslâmî ilimlere giriş kabul edilen Kur'an-ı Kerîm ve tecvit ilmini öğrendikten sonra tefsir, hadis, fıkıh ve diğer ferî ilimlerin öğrenimine, kendi köyünde bu ilimleri öğretecek bir medrese bulunmadığı için, İskenderiye'de Şer'î İlimler Enstitüsü'nde devam etti. Daha sonra buradan mezun oldu ve genç bir müderris olarak köyü Şimşira'ya döndü. Bir müddet sonra Mahmudiye'de Deniz İşletmeleri Müdürlüğü'nde göreve başladı ve ailesiyle buraya yerleşti (1323/1903). Mahmudiye'de yörenin en fakih âlimi olarak kabul edilen Muhammed Zehrân ile tanıştı. Genç bir müderris olan es-Sââtî ile Muhammed Zehrân arasında iyi bir dostluk oluştu, bazı kitapları ona okudu, aynı zamanda onun kâtipliğini de yaptı.⁷ Mahmudiye'de birçok ulema, tüccar vb. insanlarla dostluklar kurdu ve kendisine özel bir kütüphane de oluşturdu.⁸

Hocaları

Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî her ne kadar ilim talebini ve ilmî müzakere ile meşgul olmayı sevse de araştırmacılar onun kendi asrındaki hangi âlimden ders aldığını tam olarak tespit edememişlerdir. Bunun sebebi vefatına (1387/1908) kadar, *el-Fethu'r-rabbânî* ve mezkûr eserin şerhi ile yani özetle telif ile meşgul olmasıdır.⁹

Araştırmacıların tespitine göre es-Sââtî'nin ilim aldığı hocaları arasında şu isimler zikredilebilir: 1. Muhammed Ebû Rufâî,¹⁰ 2. Muhammed Zehrân,¹¹ 3.

⁶ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 15.

⁷ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 20.

⁸ Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî, *Bedâ'î'u'l-minen fî cem' ve tertîbi Müsnedi's-Şâfiî ve's-Sünen ve el-Kavlü'l-Hasen müzîlen bi'l-kavli'l-Hasen şerhu Bedâ'î'u'l-minen*, 2. baskı (Mısır: Mektebetü'l-furkân, 1403/1982), 2/439.

⁹ Mar'aşlı, *Nesrû'l-cevâhir*, 1/138.

¹⁰ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 15.

¹¹ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 31.

Muhammed Saîd el-Urfî,¹² 4. Muhammed b. Sadîk el-Hasenî el-Mağribî,¹³ 5. Muhammed Kâmil el-Hîrâvî el-Celî,¹⁴ 6. Habîbullah eş-Şenkî.¹⁵

Vefatı

Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî ömrünün sonuna kadar bütün gücünü ve zamanın *el-Fethu'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* isimli eserini tamamlamaya teksif etti. Eserin 20. cildini tashih ederken 8 Cemâziyelevvel 1378/20 Kasım 1958'de 77 yaşında vefat etti. Şeyh Seyyid Sâbık (v. 2000)'ün kıldırıldığı cenaze namazının ardından Karâfe Mezarlığı'na, oğlu şehit Hasan el-Benna'nın yanına defnedildi.¹⁶

Eserleri

es-Sââtî'nin en önemli eseri *el-Fethu'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* ve mezkûr eserinin şerhi olan *Bülûgu'l-emânî min esrâri'l-Fethi'r-rabbânî*'dir.¹⁷ Bu eser üzerindeki çalışmalarına 1340/1921'de başlayıp vefatına (1378/1958) kadar devam etmiştir. Bunlar dışında şu eserleri de telif etmiştir:

1. *Tenvîru'l-efideti'z-zekiyye fî edilleti ezkâri'l-vazîfeti'z-zurûkiyye* (Mısır: Dârü'l-kütübü'l-Arabiyye li't-tibâti ve'n-neşr, 1352/1933).

2. *Bedâ'i'u'l-minen fî cem' ve tertîbi Müsnedi's-Şâfiî ve's-Sünen* 2. Baskı (Mısır: Mektebetü'l-Furkân, 1402/1981).

3. *el-Kavlü'l-Hasen şerhu Bedâ'i'u'l-minen* (Mısır: Mektebetü'l-Furkân, 1403/1983).

4. *Minhatü'l-ma'bûd fî tertîbi Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvûd* 3. Baskı (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1400/1979)

5. *Tehzîbu câmi'u'l-mesânîdi'l-İmâm Ebî Hanîfe* (Basılmamıştır).

6. *Hidâyetü'l-müktefi ilâ tertîbi muhtasari'l-haskefi* (Basılmamıştır).

7. *İthâfu ehli's-sünneti'l-berara bi-zübdeti ehâdisi'l-usûli'l-aşere* (Basılmamıştır).

¹² Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 1/30-31.

¹³ Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 1/31.

¹⁴ Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî, *Minhatü'l-ma'bûd fî tertîbi Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvûd* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1400/1979), 17.

¹⁵ Sââtî, *Minhatü'l-ma'bûd*, 17.

¹⁶ Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 14/237; Mar'aşlı, *Nesrü'l-cevâhir*, 1/138.

¹⁷ Eserler birlikte (Kahire: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1400/1979)'de basılmıştır. Ayrıca Türkiye'de Rifat Oral ve Süleyman Sarı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Ahmet b. Hanbel, *el-Müsned* (Konya: Ensar Yayıncılık, 2003-2004).

es-Sââtî'nin Kur'an ve Hadis-i Nebevî Çalışmalarına Katkıları

Ahmed b. Abdirrahmân es-Sââtî'nin, Kur'an ilimlerine katkılarına değinmeden önce, hadis-i nebevî ve Kur'an ilimleri arasında bir ilgi/bağlantı kurmak gerekir ki bu bağlantı es-sââtî'nin uzmanlaştığı bir alandır.

Hadis-Kur'an İlişkisi

İslâm âlimleri Kur'an'ı "son peygamber Hz. Muhammed'e Cebrail vasıtasıyla mucize olarak indirilen, bize kadar tevâtüren nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fatiha Suresiyle başlayıp Nas suresi ile biten ve en küçük suresiyle bile bir benzerinin getirilemeyeceğine dair meydan okuyan Allah kelâmı" olarak tarif ederler.¹⁸ Kur'an-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e nazil olmuş, o da hiç şüphesiz Kur'an'ın manasını en iyi bilen ve onu tebliğ ile vazifeli olduğu için ashabına tebliğ ve tebyin etmiştir. Bu durum ayette şöyle açıklanmıştır: "İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklamaları için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik."¹⁹

Kur'an'ın te'vili elbette ki öncelikli olarak Resûlullah'ın açıklamaları ile bilinir. Ancak şu meselenin açığa kavuşturulması gerekir; Hz. Peygamber ashabına Kur'an'ın bütün açıklamasını yapmış mıdır? Bu meselede üç görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre; Hz. Peygamber Kur'an'ın çok az bir kısmını ashabına tefsir etmiştir.²⁰ İkinci görüşe göre; Hz. Peygamber Kur'an'ın tamamını tefsir etmiştir.²¹ Üçüncü görüşe göre ise; Hz. Peygamber ne Kur'an'ın çok az bir kısmını ne de tamamını tefsir etmiştir.²²

Kur'an-sünnet (hadis) arasında bir bütünlük vardır. Konu ile ilgili olarak Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler; Allah'a itaat edin. Resule itaat edin, sizden olan yöneticilerinize de itaat edin. Bir konuda anlaşmazlığa düştünüz mü onu hemen Allah'ın resulüne götürün."²³ Diğer bir ayette; "Yok yok! Rabbime yemin ederim ki onlar aralarında seni hakem yapıp verdiği hükme içlerinde hiçbir darlık duymaksızın tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş sayılmazlar."²⁴ Hz. Peygamber de hadis-i şeriflerde şöyle buyurmuştur: "Bana Kur'an ve onun gibisi, yani sünnet verildi. Yakın bir zamanda karnı tok koltuğuna

¹⁸ Muhammed Ahmet Muhammed Ma'bed, *Nefehât min ulûmi'l-Kur'ân*, 2. baskı (Kahire: Dârü's-selâm, 1426/2005), 11.

¹⁹ en-Nahl 16/44.

²⁰ Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vil-i âyi'l-Kur'ân*, nşr. A. M. Şakir - M. M. Şakir (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 1/84; Celalüddîn Abdurrahman es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûm'il-Kur'ân*, thk. M. E. İbrahim (Kahire: Dârü't-türâs, ts.), 4/181.

²¹ Muhammed Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn* (Kahire: Dârü'l-hadîs, 2005), 1/46.

²² Suûd b. Abdullah *el-Feysân, İhtilâfü'l-müfessirîn esbâbühû ve âsâruhû* (Riyad: Dârü İşbiliyye, 1997), 20.

²³ en-Nisâ 4/59.

²⁴ en-Nisâ 4/65.

*yaslanmış kimseler çıkacak ve diyecekler ki: “Size bu Kur’an yeter. Onda neyi haram bulursanız haram, neyi de helâl bulursanız helal sayın. “Biliniz ki Allah resulünün haram kıldığı da haramdır. Ehlî eşek eti ve köpek dışlı hayvanlar size haram kılınmıştır.”*²⁵ Bu ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre Kur’an ve sünnet birbirinin tamamlayıcısı ve ayrılmaz bir bütündür.

Kur’an ilimleri ise; Kur’an’ın nüzûl, cem, tedvin, ayet ve surelerinin tertibi, Mekki ve Medeni, nâsîh ve mensuh, muhkem ve müteşabih ayetlerin tespiti ve tefsiri, ahkâmının bilinmesi gibi Kur’an’a taalluk eden ilimlerdir. es-sââtî’nin bu sahadaki düşüncelerini onun tasnif ettiği eserlerdeki hadislerle düştüğü şerh ve ta’liklerde bulabiliriz. Sünnetullah, Allah Teâlâ’nın, insanlardan seçmiş olduğu peygamberleri aracılığıyla insanlara yüceliğini göstermek ve kendisine ibadet etmeleri için göndermiş olduğu ilâhî bir yoldur. Peygamberler, yaratılış gayesine uygun olarak, insanların yaşadıkları dönemde uyulması gerekli hükümlere tâbi olmaları için görevlerini yerine getirmişlerdir. Peygamberlerin, genel olarak diğer insanlardan farklı yönleri ve üstün özellikleri vardır. Bunlardan biri de Allah’ın, peygamberlerine, insanların gözlemlerinde alışık olmadıklarını göstermek, bâtılın güçlü gördükleri şeyleri yok etmek, inkârcıların o şeyle ilgili hiçbir öneri sunamamaları ve zayıf kimseleri hile ile aldatamamalarını sağlamak için verdiği mucizelerdir. Allah Teâlâ, Hz. Musa’nın yaşadığı asırda önemli bir yer tutan sihir karşısında onu mucizeleri ile desteklemiştir. Bu mucizeler; denizin yarılması²⁶ asânın yılanı dönüşmesi²⁷ taştan su pınarlarının fıskırması²⁸ vb.dir.

Allah Teâlâ, peygamberlerin sonuncusu olarak tüm insanlara gönderdiği Hz. Muhammed’i de hissî ve aklî mucizelerle desteklemiştir. Hissî mucizeler diğer peygamberlere verilen mucizeler gibidir. Özel olarak verilen aklî mucize ise; asla benzeri getirilemeyecek ve değiştirilemeyecek olan Kur’an’dır. “*Deki: Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur’an’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.*”²⁹

Kur’an-ı Kerîm’in fazileti ve i’câzı hususunda birçok hadis varit olmuştur. Bunlardan bir kısmı Ahmed b. Hanbel (v. 241/855)’in *Müsned*’inde de yer almaktadır. es-Sââtî bunları tek bir başlık altında toplamış ve yorumlamıştır.³⁰ Ona göre; Kur’an her ne kadar beyan ve belagate son derece önem verildiği ve kuvvetli beyanların ehline iyi bilindiği bir zamanda Arap kavmine inmişse de Kur’an’ın i’câzı kıyamete

²⁵ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 4/130-131; Ebû Dâvûd, “sünnet”, 5; “imâre”, 33; Tirmizî, “ilim”, 10.

²⁶ Bakara 2/50; Şuara 26/52-68.

²⁷ A’raf 7/107; Şuara 26/32; Neml 27/10; Kasas 28/31.

²⁸ Bakara 2/60.

²⁹ İsrâ 17/88; Ebû Bekir M. b. et-Tayyib el-Bâkillânî, *İ’câzü’l-Kur’ân*. thk. S. A. Sakar, 5. baskı (Mısır: Dârü’l-meârif, 1997), 35.

³⁰ Sââtî, *Fethu’r-rabbânî*, 18/30.

kadar devam edecektir. “Kur’an’ın bir benzerini getiririz” iddiasında bulunan her insana Kur’an meydan okuyacak, onun esrarı ve mucizevî yönleri zaman geçtikçe ortaya çıkacak, geçmiş zamanda yaşayanların anlayamadıkları birçok hakikat zaman geçtikçe ve ilmî keşifler arttıkça anlaşılacaktır.³¹ es-Sââtî’nin Kur’an’ın icâzı hakkındaki görüşü onun İslâmî hükümleri her zaman ve mekânda doğru ve geçerli olduğunu tekit edici/destekleyici mahiyettedir.

es-Sââtî, Kur’an ve Kur’an ilimlerine dair görüşlerini ve hadis sahasındaki çalışmalarında fikir ve düşüncelerini, Hz. Peygamber’in hadisleriyle bağlantı kurmak suretiyle delillendirerek hadislerin herhangi bir meselede kendi fikir ve düşüncelerinin esası/ana merkezi olduğunu belirtmektedir.

es-Sââtî’nin Hadis İlimleri ve Hadis Çalışmalarına Katkısı

Hadis-i nebevî Kur’an ilimlerinin en önemli kaynağıdır. Çünkü Kur’an Hz. Peygamber’e nazil olduğuna göre onun hadisleri ve Kur’an’a dair açıklamaları da bizim için birinci kaynaktır. Kur’an-ı tefsir etmek isteyenlerin ilk önce başvurmaları gereken kaynak Hz. Peygamber’in Kur’an’ın tefsiri sadedinde beyan ettiği hadisleridir. Kur’an okuyucuları ve araştırmacılara kolaylık olması ve ilâhî kelâmın anlaşılmasında herhangi bir sapma olmaması için bu hadislerin bilinmesi gerekir.

es-Sââtî, çalışmalarını hadis ilmine hasretmesinin sebebini “*Müslümanlar önceki devirlerdeki izzet ve şereflerine, ancak selef-i salihinin yaptığı gibi, bu izzet ve şerefi onlara sağlayan kaynak olan Kur’an ve Sünnet’e ittiba ile kavuşabilirler*” şeklinde açıklar.³² Bu düşüncesi sebebiyle o, Müslümanlara yeniden izzet ve itibarını kazandıracak olan Kur’an ve Sünnet’i, yaşadığı asrın insanlarına en iyi şekilde anlatabileceği bir usul üzerinde çalışmıştır. Muhakkak ki insanların karşılaştıkları meselelerde, doğru yolun ne olduğu konusunda ve Kitap ve Sünnet’e müracaat hususunda zaaf göstermeleri, üzerinde yeterince düşünmeyip, ilim ve amelden uzaklaşmaları, Allah’ın dininin insanlar arasından çekilmesine sebep olmuştur. Aynı şekilde fakihlerin kelimini ve fıkıh kitaplarını anlayabilmek için uzun bir ömür ve vakit gerekmesi de insanları fıkihtan ve onunla amel etmekten uzaklaştırmıştır. Bundan dolayıdır ki es-Sââtî ümmete; dinini daha iyi anlayabilmeleri için “fıkhu’s-sünne” diye adlandırdığı fıkıh, usul, rivayet ve dirayet yönünden hadis ilimlerini ister fıkıh ilmiyle iştigal eden bir talebe isterse herhangi bir mezhebe tâbi bir mukallidin başka bir kaynağa başvurmadan istifade edebileceği yeni bir metot ortaya koymuştur. es-Sââtî’nin bu metodu ile talebe bir meselenin delilini, büyük hacimli kitaplara müracaat etmek zorunda kalmaksızın, ana ve asıl kaynaklarından toplanmış, yeni ve daha kolay bir düzenleme ve bablar ile tertip edilen bu eserlerde bulabilecektir. Bu

³¹ Sââtî, *Fethu’r-rabbânî*, 18/3.

³² Sââtî, *Bedâ’i’u’l-minen*, 2/442.

yeni metot; es-sââtî'nin nebevî sünnet üzerine olan bütün çalışmalarında özellikle *Bedâ'i'u'l-minen fî cem'* ve *tertîbi Müsnedi'ş-Şâfiî ve's-Sünen* ve yine aynı eser üzerine yaptığı şerhte veya *el-Fethu'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* ve yine aynı kitap üzerindeki şerh çalışması *Bülûgu'l-emânî min esrâri'l-Fethi'r-rabbânî*, *Minhatü'l-ma'bûd fî tertîbi Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvûd* ve şerhi *el-Mahmûd alâ minhati'l-ma'bûd*, *Tehzîbu Câmiu'l-mesânîdi'l-imâm Ebî Hanîfe* ve *Buğyetü'l-mürîd şerhu Câmiî'l-mesânîd* isimli eserlerinde de görülür.

Ahmet b. Abdurrahman es-sââtî, araştırmacılara aradıklarını bulmada kolaylık sağlamak amacıyla Ahmet b. Hanbel, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (v. 204/819) ve Şâfiî (v. 204/820)'nin *Müsned*'lerini yeniden tasnif etmiş ve hadis ilimleri çalışmalarına katkı sağlamıştır. es-sââtî'nin çalışmaları sadece mezkûr kitaplar üzerinde tasnif çalışması ile kalmamış, metindeki hadisi sıhhat açısından değerlendirmeye tabi tutmuş, hadisten hüküm istinbatı ve âlimlerin hadis üzerindeki münakaşalarının daha kapsamlı ve mütekâmil olması için diğer hadis mecmularından hadislerle deliller de sunmuştur.

Onun hadis ilmine en önemli katkısı olarak kabul edebileceğimiz *el-Fethu'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* eseri hakkında bilgi vermenin konunun daha iyi anlaşılması adına doğru olacağı kanaatindeyiz.

el-Fethu'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî

Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî, *Müsned*'i ilk mütalaa ettiği zamanki düşüncelerini şöyle açıklar: “Onu ilk okuduğumda ilimle dolu, faydalı, dalga dalga gelen derin bir deniz buldum. Fakat bu denizin inci ve mücevherlerini çıkarmak çok zor idi.”³³ Ona göre *Müsned*, hadis ilminin kıymetini ve faziletini bilen bir mümin için, Resulullah'ın hadislerini cem eden ve dünyevî ve uhrevî bağlamda ihtiyaç duyacağı bütün konuları kapsayan, *Sahihayn*'den sonra en sahih hadis mecmuasıdır.³⁴ *Müsned*'in bu kıymet ve öneminden dolayı birçok âlim, onu şerh ve tertip etmeye çalışmış ancak tamamlamaya muvaffak olamamıştır. Böylece *Müsned* telif edildiği hicri III. asırdan itibaren on asır boyunca hali üzere kalmıştır. es-Sââtî, *Müsned*'den daha iyi faydalanılabilmesi amacıyla bütün vaktini ve malını bu yolda harcamış, bununla araştırmacıların aradıklarını kolaylıkla bulmalarını sağlamayı hedeflemiştir. *Müsned*'in bu ehemmiyetinin yanında sadece râviye isnad üzere kurulu sistemi sebebiyle ondan tam olarak istifade etmek zordur. Bu zorluğu biraz açmak gerekirse; *Müsned*'de önce sahabe ismi zikredilir, sonra mezkûr sahabinin Resûlullah'tan naklettiği bütün haberler, herhangi bir tertip ve konu bütünlüğü olmaksızın nakledilir. Sonra başka bir sahabe zikredilir ve tasnif bu şekilde devam eder. Rivayetlerde ihtilaf

³³ Sââtî, *Fethu'r-rabbânî*, 1/12.

³⁴ Sââtî, *Fethu'r-rabbânî*, 1/9.

var ise veya faydalı olduğu düşünülen yerlerde metin, isnad yahut her ikisi birden tekrar edilir. Her bölüm için Müsned kelimesi kullanılır. Ebûbekir Müsnedi, Ömer b. el-Hattâb Müsnedi, Âişe,... gibi. Rivayet ettiği hadis birden fazla olduğu zaman Müsned yerine Abdurrahman b. Avf hadisi, Ebû Ubeyde hadisi misallerinde olduğu gibi çoğu zaman hadis kelimesini tercih ettiği de olmuştur. Ancak bölüm birkaç sahâbîye ait ise Müsned'i uygun görmüştür. Müsned-i Ehl-i Beyt, Müsned-i el-Medeniyîn... gibi.³⁵ Sââtî, *Müsned*'den istifade etmenin zorluğuna kendi yaşadığı bir misali, şu hadis üzerinden zikreder: “*Abdullah b. Şeddâd'ın babasından naklettiğine göre, Resûlullah bir gün, gündüz namazlarından öğle veya ikindi namazına, kucağında Hasan veya Hüseyin'den biri olduğu halde çıktı. Çocuğu bir kenara koyup, imamet için öne geçti ve tekbir aldı. Secde ettiğinde her zamankinden daha uzun sürünce o an başımı kaldırdım ve çocuğun secde esnasında Resulullah'ın sırtında olduğunu gördüm. Namaz bittiğinde oradakiler “ya Resûlellah, secde her zamankinden daha uzun sürünce bir durum olduğunu veya vahiy geldiğini zannettik” dediler. Resûlullah cevaben “oğlum secdeye vardığımda sırtıma çıktı. Evde bu âdeti edindiğinden, onu sırtımdan atmayı kerih gördüm ve böylece secde uzun sürdü”³⁶ buyurdu. “Eğer biz, bu hadisin râvisini bilmesek ve bu hadisi *Müsned*'de bulmak istesek ne yapacağız? Burada önümüzde iki yol vardır; ya *Müsned*'in tamamını gözden geçirip, aradığımız hadisi bulacağız ki bu gerçekten uzun bir yoldur ya da aramaktan vazgeçip, ilmi ve ondan gelecek faydayı zâyi edeceğiz. Mezkûr hadisin râvisini bildiğimiz takdirde ise *Müsned*'in fihristinden râvinin ismini bulup, rivayet ettiği bütün hadisler içerisinde sayfaları tarayarak aradığımız hadisi bulmaya çalışacağız. Bazen aradığımız hadis, rivayetler arasında sonlarda olur ve bu hadisi bulmak yine meşakkatli olur. Özellikle çok hadis rivayet etmiş râvilerden Ebû Hüreyre (v. 58/678), Hz. Âişe (v. 58/678) ve Abdullah b. Abbas (v. 68/687-88) gibi sahâbîlere olan isnadlar arasında arıyorsak! Bu sebepten dolayı müteahhirûn ulemâ, kitap ve bablar üzere tasnif edilen sair kaynaklarla daha çok iştigal etmiş, *Müsned*'den yüz çevirerek onun gizli hazinelerinden çoğu zaman mahrum olmuşlardır.”³⁷*

Sââtî'ye göre *Müsned*'in, sahabe isnadı üzere tasnif edilmesi, ilk zamanlarda faydalı bir yöntemdi. Çünkü ilk dönemde hadis ilmiyle iştigal edenlerin gayesi, hadislerin lafzını ezberlemek ve onlardan hüküm istinbat etmektir. O zamanki insanlar, hadis ezberine çok önem veriyor, hangi hadisin ve benzer rivayetlerin hangi kitaplarda bulunduğunu biliyorlardı. Ancak günümüzde ezberden çok insanlar kitaplara müracaat eder hale geldiler ve bu da *Müsned* gibi aslî ve büyük bir kaynaktan istifade etmenin önünde bir engel oldu. Bunlar, *Müsned*'in daha çok kitleye ulaşmasını ve faydalanılabilir hale gelmesini isteyen es-Sââtî'yi, *Müsned*'in

³⁵ Muhammed Abdurraûf, “Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi”, çev. M. Uğur, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]* 14/1 (1975), 21-33.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/467.

³⁷ Sââtî, *Fethu'r-rabbânî*, 1/10, 11.

yeniden tasnifi için harekete geçiren önemli bir vesile oldu. Zira ona göre *Müsned*, telif edildiğinden beri sedefi içinde mahfuz kalmış bir inci tanesi, ancak cesaret sahiplerinin ulaşabildiği mahfuz ve gizli bir hazinedir.³⁸

es-Sââtî'nin el-Fethu'r-rabbânî'yi Yedi Kısma Ayırması

Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*'nin mukaddimesinde; "Kitabı daha önce bir kaç kez taksim ettimse de hiçbirinde tam olarak tatmin olmadım. En güzel ve faydalı taksimi yapabilmek için Allah'a dua ettim ve Allah bana, benden daha önce kimsenin yapıp yapmadığını bilmediğim farklı bir taksimi yapabilmeyi ilham etti. Bundan sonra kalbim rahatladı ve bu taksim üzere tatmin oldum"³⁹ demektedir. es-Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*'yi, uzun veya kısa olmasına bakmaksızın, konularına göre, en ehemmiyetli olandan mühim olana doğru yedi kısma taksim etmiştir. Bu kısımlar sırasıyla tevhid, usûlü'd-dîn (ki bu konular bir Müslüman mükellefin en evvel bilmesi gereken meseleleri ihtiva eder), fıkıh, tefsir, tergîb ve terhîb, tarih, kıyamet ve ahirete dair ahvaller'dir. Bu yedi bölümden her birinin kendi içerisinde kitap/kısımlar, her bir kısım da kendi içerisinde bablar ihtiva eder. Babların başlıkları, araştırmacıya araştırdığı bölümleri yakınlaştırıp, kolaylaştırması açısından, o bab içerisindeki hadislerin manalarının delaletine göre, kendi içerisinde fasıllara/alt başlıklara ayrılır.⁴⁰

es-Sââtî'nin *el-Fethu'r-rabbânî*'deki taksim ve tertip usulü, *bedâiu'l-minen* haricindeki bütün eserlerinde görülür. Çünkü es-Sââtî, mezkur eser üzerinde, İmam Ahmet b. Hanbelî'nin *Müsned*'i ile tanışmadan önce çalışmıştır.⁴¹ Muhammed Zehrân, es-Sââtî'nin *Müsned*'i, ale'r-ricâlden ale'l-ebvâba çevirerek yaptığı bu çalışmanın önemli olduğunu ifade ederek bazı eklemelerle *Müsned*'i şerh etmiş ve uyguladığı metotla hadislerden hükümler çıkarmıştır.⁴²

Ahmet b. Abdurrahman es-Sââtî'nin mezkûr eserinin telifindeki metodunu ve gayesini kısaca maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1. Hadislerin her biri araştırmacılara kolaylık olması bakımından konuya uygun olarak kitap, bab ve fasıl başlığı altında tanzim edilmiştir.

2. *Müsned*'de tasnif ettiği hadislere delil ve destekleyici mahiyette başka hadisler de dipnota eklenmiştir.

³⁸ Sââtî, *Fethu'r-rabbânî*, 1/12.

³⁹ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 24.

⁴⁰ Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 25-30.

⁴¹ Sââtî, *Bedâiu'l-Minen*, 20/439.

⁴² Cemâl el-Bennâ, *Hitâbât Hasan el-Bennâ*, 38-41.

3. Metinde geçen hadis, farklı kaynaklarda da zikredilmiş ise yine bunların hangi kaynakta ve hangi başlık altında olduğu kaydedilmiştir.

4. Garîb lafızların açıklaması sadedinde dipnot düşülmüştür.

5. Hadislerden şer'î hükümler çıkarılmıştır.

6. Metindeki hadis hakkında farklı âlimlerin görüşleri zikredilmiş ve bu görüşler içinden tercih yapılmıştır.

SONUÇ

Ahmet b. Abdurrahman el-Benna es-Sââtî, h. XIV. asırda hayatını hadis çalışmalarına vakfetmiş aynı zamanda yaşadığı asra, Müslümanların problemlerine vâkif bir âlimdir. es-Sââtî'nin çalışmalarını hadis üzerinde yoğunlaştırmasının sebebi; Müslümanların izzet ve kuvvetinin asıl kaynağa, yani Hz. Peygamber'in sünnetine sarılma ve bütün hayatlarına bu sünneti teşmil etmeleri gerektiği düşüncesidir. Ona göre Müslümanların dünya ve ahiretlerine dair hükümlerin birinci kaynağı olan Kur'an-ı Kerîm üzerindeki çalışmalar yine Kur'an'da ifade edildiği gibi ancak onun ayrıntılı açıklaması mesabesinde olan sünnet ile manasını bulur. Müslümanlara sünneti anlatabilmek ve onların daha iyi anlayabilmeleri için yeni bir metoda ihtiyaç vardır. Bugün yaşayışları ve hayatları eskiye göre değişmiş olan Müslümanların, dinin hükümlerini, ıstılahlarını, şerh ve metinlerini okuyup anlamaları, ciltler dolusu fıkıh külliyatlarına ihtiyaç duymaksızın, kolay ve hızlı şekilde ulaşabilmeleri gerekir. Bunun için o, araştırmacılara aradıklarını bulmada kolaylık sağlamak amacıyla Ahmet b. Hanbel, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Şafî'nin *Müsned*'lerini yeniden tasnif etmiş, hadisleri sıhhat açısından değerlendirmeye tabi tutmuş, hadislerden hüküm istinbatı ve âlimlerin hadis üzerindeki münakaşalarını diğer hadis mecmularından deliller sunarak değerlendirmiştir.

es-Sââtî'nin Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i üzerine yapmış olduğu yeni tasnif yöntemi, hadis külliyatının en hacimlilerinden birisi olan bu eseri hadislere ulaşımı kolaylaştırması ve daha kullanışlı hale getirmesi açısından önemlidir. Ancak es-sââtî ve eserleri üzerine farklı çalışmalar yapılmalı ve ilim dünyasına bütün yönleriyle tanıtılmalıdır.

KAYNAKÇA/REFERENCE

- Abdurraûf, M. "Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi". çev. M. Uğur. *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]* 14/1 (1975), 21-33.
- Bâkîllânî, E.B. M.B. (1997). *İ'câzü'l-Kur'an*. thk. S. A. Sakar. (5. baskı). Mısır: Dârü'l-meârif.
- Bennâ, C. (ts.). *Hitâbât Hasan el-Bennâ eş-Şâb ilâ Ebîhi*. Kahire: Dârü'l-fikri'l-İslâmî.
- Feysân, S. B. A. (1997). *İhtilâfü'l-müfessirîn esbâbuhû ve âsâruhû*. Riyad: Dâru İşbilye.

- Ma'bed, M. A. M. (1426/2005). *Nefehât min ulûmi'l-Kur'an*. (2. Baskı). Kahire: Dârü's-selâm.
- Mar'aşlı, Y. (ts.). *Nesrü'l-cevâhir ve'd-dürer fî ulemâi'l-karni'r-râbiî aşere ve bezîlihî ikdû'l-cevher fî ulemâi'l-evvel mine'l-karni'l-hâmisi aşere*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife.
- es-Sââtî, A. B. A. (1403/1982). *Şerhu Bedâiu'l-Minen*. (2. baskı). Mısır: Mektebetü'l-furkân.
- _____. (1400/1979). *Minhatü'l-ma'bûd fî tertîbi Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvûd*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye,
- _____. (1400/1979). *Fethu'r-rabbânî fî tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*. (2. baskı). Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî.
- Süyûtî, C. A. (ts.). *el-İtkân fî ulûm'il-Kur'an*. (thk. M. İbrahim). Kahire: Dârü't-türâs.
- Taberî, E. C. M. B. C. (ts.). *Câmiu'l-beyân an te'vîl-i âyi'l-Kur'an*. (nşr. A. M. Şakir – M. M. Şakir). Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye.
- Ünal, İ. H. (2008). "Ahmed b. Abdurrahman Sââtî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35, 326-327. İstanbul: TDV Yayınları.
- Zehebî, M. H. (2005). *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*. Kahire: Dârü'l-hadis.
- Zirikî, H. (2002). *el-A'lâm*. Beyrut: Darü'l-ilm li'l-melâyîn.

Extended Abstract

The Contributions of al-Imam Ahmad Abdurrahman al-Banna es-Saati to the Qur'an and Hadith Works

Hadiths in the Islamic religion have a high position and are an example of the practice of the heavenly rulings on earth. The Companions communicated and narrated his practices and kept the book of Allah. After the Companions, tabiin, tabu't-tabiin, and subsequent generations have shown importance and sensitivity to the memorization, understanding, notification, and treatment of the Qur'an and Sunnah, the two originals of religion. Because of this importance given to Hadith an-Nabawi, a special science branch and many science branches emerged from it. Those who have been narrated as prophets and verbals to the Prophet only were compared.

There is no time in the Islamic Ummah that there is no one who sacrifices his life, his nafs and property to protect the Sunnah. Hijri XIV. In the 16th century, one of the scholars who devoted his life to hadith studies and at the same time, was extremely capable of the situation and problems of Muslims was Ahmad b. It is Abdurrahman al-Banna. Ahmed b. Abdurrahman al-Banna Esh-Shafi was born in 1300/1882 in the village of Shimshara on the banks of the River Nile in Egypt. It is named because of the proportion of good because it deals with the sale and repair of watches. He started to practice this profession after he finished primary school in his village and preferred to engage in this profession because he thought it was a profession that would not prevent him from scientific studies and negotiations.

Ahmad b. It is Abdurrahman al-Banna as-Saati started his education in his village, Shimshara, and continued and graduated at the Institute of Science in Sher in Alexandria. He started to work in Mahmudia, where he met Muhammed Zahrân, who is accepted as the poorest scholar of the region, and a good friendship was formed between them. Many ulamas, traders, etc. he established friendships with people and created a library of his own.

Ahmad b. Abdurrahman al-Banna as-Saati; Muhammed Ebu Rufai, Muhammed Zahran, Muhammed Said el-Urfi, Muhammed b. He took lessons from teachers such as Sadik el-Hasani el-Magribi, Muhammed Kamil el-Hiravi el-jali and Habibullah Esh-shenkiti. al-Fethu'r-rabbani li-tartibi Müsnedi'l-Îmam Ahmed b. Hanbal Esh-sheybânî, Bedâ'i'u'l-minen fi jam' and tartibi Müsnedi'sh-shafii ve's-Sunen, Bülugu'l-amanimin esrari'l-Fatî'r-rabbani, Minhatü'l-ma'bud fi tartibi Müsnedi Taialisi Ebi Davud and annotated al-Mahmud ala minhati'l-ma'bud, Tahzibu jamiu'l-masanidi'l-imam Ebi Hanife and Bugyetü'l-mürîd hushi jamii'l-mesaid.

Ahmed b. considered the most important work of Abdurrahman es-Saati, al-Fathu'r-rabbânî li-tartibi Musnedi'l-Îmam Ahmed b. In his work titled Hanbal Esh-sheibani, he issued the vouchers of the narrations, mentioned the companions of the companions of the hadiths and the first ravis of the mawkish, and masters. He sometimes included other narrators or the entire bill. It took the widest of the repeated hadiths in terms of the mean and the strongest in terms of promissory notes. If the hadith is narrated from more than one Companion, he took the one with the most judgments and the most authentic one and pointed out to others. He gave the long hadiths, which contain many provisions, as a whole on the subject he deems appropriate, and then mentioned the section on other topics in those sections.

Ahmad b. Abdurrahman es-Saatî died at the age of 77 on November 8, 1378/1958, 8 jamâziyelevvel. After the funeral prayer performed by Sheikh Seyyid Sâbık, he was buried next to the son of martyred Hasan al-Benna, to the Qarabah Cemetery.

Keywords: as-Saati, Hadis, Ahmad b. Hanbal, Musned, al-Fathu'r-Rabbani, Sahaba, Tabiin.